

1.04 Strokovni članek

UDK 75:929Nemec R.

Prejeto: 4. 5. 2015

Zapuščina slikarja, restavratorja in pedagoga Rafaela Nemca

IVANKA URŠIČ

arhivska svetovalka, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici,
Trg Edvarda Kardelja 3, SI – 5000 Nova Gorica
e-pošta: ivanka.ursic@pa-ng.si

Izvleček

Ob stoletnici rojstva slikarja, restavratorja in pedagoga Rafaela Nemca sta Pokrajinski arhiv v Novi Gorici in Goriški muzej pripravila pregledno razstavo njegove bogate zapuščine. Ob Nemčevem umetniškem opusu je bil razstavljen tudi izbor dokumentov, ki se hranijo v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici in obsegajo: osebne dokumente, gradivo o umetniški, restavratorski, pedagoški in družbenopolitični dejavnosti, korespondenco, gradivo o »Sardincih«, vabila, kataloge, plakate, publikacije, časopisne članke in fotografije. Ohranjena dokumentacija predstavlja pomemben vir za preučevanje umetnikovega življenja in dela.

Abstract

THE LEGACY OF THE PAINTER, RESTORER AND EDUCATOR
RAFAEL NEMEC

To commemorate the centenary of the birth of the painter, restorer and educator Rafael Nemec, an exhibition has been prepared by the Regional Archives Nova Gorica and the Goriška Regional Museum, displaying his artistic achievements and a selection of documents kept at the Regional Archives Nova Gorica. Included among the latter are Nemec's personal documents, records on his artistic work and on his restoration, pedagogical and socio-political activities, letters, documents on »Sardinians«, invitations, catalogues, posters, books, newspaper articles and photographs. The preserved records represent an important source for the study of the artist's life and work.

Ključne besede:

Nemec Rafael,
akademski slikar,
restavrator, prva
svetovna vojna,
begunstvo,
Beneška
akademija, druga
svetovna vojna,
ujetništvo,
razstave,
korespondenca,
fotografije

Key-words:

Rafael Nemec,
academic painter,
restorer,
World War I,
refugees,
Academy of Fine
Arts in Venice,
World War II,
captivity,
exhibitions,
correspondence,
photographs

Uvod

V družbi znanih Slovencev in Slovenk, ki smo se jih ob 100. obletnici rojstva spomnili v letu 2014, je bil tudi akademski slikar, restavrator in pedagog Rafael Nemec.

Pokrajinskemu arhivu v Novi Gorici je leta 2008 umetnikov sin Bojan Nemec daroval očetovo zapuščino. Skupaj z Goriškim muzejem, kjer hranijo obsežno zbirko Nemčevih slik, risb in osebnih predmetov, smo pripravili pregledno razstavo o Nemčevem likovnem opusu in njegovem delovanju na področju kulture in izobraževanja. Razstava je potekala na dveh razstaviščih. Zgodnejša dela in izbor dokumentov za obdobje do druge svetovne vojne so bila razstavljena v Coroninijevem dvorcu v Šempetru pri Gorici, poznejši umetniški opus in z njim povezani dokumenti pa na gradu Kromberk. Razstavo je spremljal katalog.¹

Rafael Nemec² se je rodil 4. oktobra 1914 v Vrtojbi pri Gorici kot drugi otrok očetu Antonu in materi Karolini Bufolin.³ Osnovno šolo je obiskoval v Vrtojbi in se med letoma 1928 in 1938 preživljal kot črko- in soboslikar, v prostem času pa je risal in slikal akvarele. Leta 1939 je na umetnostnem liceju v Benetkah privatno opravil maturo in se vpisal na tamkajšnjo likovno akademijo. Leta 1943 je bil deportiran na Sardinijo, se po koncu vojne preko Korzike in južne Francije vrnil domov in leta 1946 diplomiral. Nemec se je (poleg slikarstva) vse življenje posvečal raznovrstnim dejavnostim, poučeval je na srednjih šolah, prirejal razstave, deloval kot restavrator. Prizadeval si je za organizacijo likovnega življenja na Goriškem v obdobju, ki zaradi številnih družbenih sprememb ni bilo naklonjeno sklenjenemu umetniškemu razvoju.

Nemec je pri svojem umetniškem ustvarjanju dlje časa sledil realističnim težnjam, nanj je vplival tudi impresionizem (predvsem v zgodnjih tihožitjih, portretih in krajinah). V povojnem obdobju je slikal v okviru barvnega realizma in deloma socialističnega realizma. V 50. letih se je začel osvobajati akademskih spon. Že iz zgodnjih let je bila prisotna močna težnja po vsebinskem, pripovednem elementu z močnim fantastičnim naglasom. V 60. letih je nastopila »enigmatska faza«, kjer je prišla do izraza dvojnost Nemčevega slikarstva – optični, slikarski pristop na eni strani ter literarna izpoved na drugi. Z izbranimi motivi in njihovo formalno izvedbo se je približal nadrealističnim videnjem in pozneje prešel v abstraktno fazo s še vedno prisotnimi krajinskimi in fantastičnimi elementi. Popolno abstrakcijo je dosegel s študijami gmotnih in svetlobnih jeder v nedoločnem prostoru. V zadnjem obdobju je izdelal obsežno serijo abstraktnih akvarelov. (Zapuščina akademskega slikarja 2014, str. 32–33)

O življenju in delu Rafaela Nemca po ohranjenih dokumentih

Fond Nemec Rafael obsega devet arhivskih škatel gradiva in je razdeljen na sedem serij: **osebni dokumenti**, **gradivo o umetniški**, **restavratorski**,

¹ *Nemec Rafael: razstava ob 100-letnici rojstva.*

² Podatki o življenju in delu so povzeti iz zapuščine Rafaela Nemca, ki jo je Pokrajinskemu arhivu v Novi Gorici leta 2008 izročil sin Bojan Nemec: PANG 1046, Nemec Rafael, 1918–2011, 0,9 t. m.; *PSBL* 2, str. 505–507. Bojan Nemec je novogoriškemu arhivu izročil tudi zapuščino matere, oblikovalke Polonce Nemec, rojene Spinčič (PANG 1047, Spinčič Nemec Judita Polonca, 1935–2002, 0,1 t. m.), ter zvezek pesmi tete Rozine (Roze). Nemec (PANG 1054, Nemec Rozina Roza, 1945, 1 mapa).

³ Najstarejša sestra je umrla ob rojstvu. Imel je še tri sestre: Romano, Rozo in Davorino ter brata Severina. Najmlajša sestra Davorina je padla v partizanih na Krasu 26. septembra 1943, v dvajsetem letu starosti, sestra Roza (partizansko ime Snežnica), pa je umrla leta 1963 zaradi zastrupitve z gobami.

pedagoški in družbenopolitični dejavnosti, korespondenca, gradivo o »Sardincih«, ostala dokumentacija o umetniški in restavratski dejavnosti: vabila, katalogi, plakati, publikacije, časopisni članki, fotografije in razno gradivo. Serije se nadalje delijo na podserije, nato pa na združene dokumente in dokumente.

Med **osebnimi dokumenti** so razvrščene **osebne izkaznice, spričevala, diploma, licence, priznanja, zahvale, spominski zapisi in razne beležke.**

Nemčev najzgodnejši spomin sega v čas 1. svetovne vojne, ko je zaradi bližajoče soške fronte v materinem naročju zapuščal rojstni kraj Vrtojbo. O tem je v svojih spomilih zapisal:

»Verjetno je bilo leto 1916, ko so Italijani zasedli Gorico. /.../ Spomnim se, da sem bil v naročju matere in videl okrog sebe veliko tračnic, železniških voz in vse polno ljudi, ki so begali, ne spomnim se, če je bil z nami tudi oče. Sedaj vem, da smo šli v begunstvo in meni se še ni štelo drugo leto življenja. Po večdnevni vožnji po živinskih vagonih smo pristali na Dolenjskem in sicer 2 uri hoda od Novega mesta v zaselku Mali Orehek pod Gorjanci, ki je spadal pod občino Stopiči. V Malem Orehku smo pristali v mali zidanici, ki je stala med vinogradi in ob robu gozda, na vzvišenem delu vasice. V spodnjem delu je bila klet, v gornjem pa smo stanovali mi, to se pravi mati, stari oče in jaz, kasneje sta se tu rodili še sestri Romana in Roza. S te zidanice je bil lep razgled daleč v okolico: takoj spodaj je bilo pokopališče, ob njem se je vila cesta, onkraj ceste mala cerkvičica z nizkim obzidjem ter okrog posejanimi grobovi. Na desni in levi redke hiše, posejane po nizkem gričevju, med travniki in vinogradi. Pogled je segel na Gorjance in Stopiče in daleč tja do Novega mesta.«

Iz begunstva so se vrnili leta 1919.

V spomilih je spregovoril tudi o šolanju, ljubezni do risanja in umetniškega izražanja ter o težki poti, ki ga je vodila do izpolnitve mladostnih želja.

Rafael je od leta 1920 do 1926 obiskoval osnovno šolo v Vrtojbi – štiri razrede v slovenskem, vse ostalo šolanje pa v italijanskem jeziku. Že v tem obdobju se je pokazal njegov slikarski talent.

»Še preden sem dopolnil 12 let, so me starši oddali vaškemu kmetu in trgovcu. Pri njem sem krmil živino, čistil hlev in opravljaj podobna hlapčevska dela. Starši so sicer tako kot jaz želeli, da bi s šolanjem nadaljeval, toda gmotne razmere tega niso dovoljevale.«

Že zgodaj, leta 1927, je objavil svoje prve

Družina Nemeč s prijatelji iz Malega Orehka pod Gorjanci v begunstvu, leta 1918 (PANG 1046 Nemeč Rafael, t. e. 9, a. e. 6)

risbe v reviji *Jaselce*, v naslednjem letu je za revijo poleg risb prispeval še zgodbico z naslovom *Prazen strah*.⁴

Po osnovni šoli je v domači vasi nadaljeval z vajeniško večerno šolo. Učitelj risanja ga je nagovarjal, da bi nadaljeval študij, in si tudi prizadeval, da bi mu priskrbel štipendijo za nadaljnje šolanje na umetnostnem liceju v Benetkah. Tedanje fašistične oblasti pa so postavile zahtevo, da si spremeni priimek in se vpiše v »Fascio giovanile«, kar pa je odklonil. Izbral si je težjo pot in si z delom prislužil sredstva za študij.

Sredi leta 1929 je nastopil službo pri slikarju in dekoraterju Luigiju Battigu v Gorici in pri njem ostal do aprila 1933. Nato se je zaposlil kot strokovni delavec pri mojstru Romanu Bressanu, slikarju, dekoraterju in tapetniku za delo v papirju, prav tako v Gorici in se izkazal kot delaven in sposoben.

Med letoma 1935 in 1936 je odslužil vojaško obveznost v italijanski vojski. V prostem času je veliko risal in slikal in se tako sam izpopolnjeval.

Delo črko- in soboslikarja mu je sčasoma postalo dolgočasno in rutinsko, zato je iskal druge rešitve. V spominih je o tem zapisal:

»V Gorici se je v zadnjih letih pri umetniški šoli (Scuola d'arte) osnoval prosti večerni tečaj akta, ki so ga v glavnem obiskovali učitelji risanja in drugi, ter se takoj vpisal. Tam nas ni nihče kaj učil, vsak je delal po svoje, ker so bili v glavnem vsi že starejši profesionalci. Meni je šlo risanje precej od rok in vsi so mi svetovali naj nadaljujem študij; tako sem se odločil, da sem začel ob delu privatno študirati snov programa 4. letnikov umetnostnega liceja.«

Ob pomoči dijakov umetnostnega liceja in študentov arhitekture je Nemec leta 1939 opravil maturo na umetnostnem liceju v Benetkah in tudi sprejemni izpit na beneški Akademiji lepih umetnosti (Accademia di belle arti). Vpisal se je na oddelek za slikarstvo.

»Ker sem bil zelo navdušen tudi za arhitekturo sem se mislil vpisati na tamošnji inštitut. Ker je šolanje trajalo pet let in taksa je bila velika, sem se tega zbal. /.../. Drugo in nadaljnja leta sem se rešil taks z dobrimi ocenami. Ker nisem bil vpisan v stranko, nisem mogel tekmovati pri raznih štipendijah, ki jih je nudila italijanska država. Konkurriral sem le takrat, ko ni bila nujna izkaznica. Trikrat sem tako odnesel nagrado, ki sicer ni bila velika, a je vendarle pomagala. To pa se imam zahvaliti svojemu glavnemu profesorju, ki se je zame ob vsaki priliki zavzel in mu niso šle po godu take fašistične diskriminacije.«

To je bil profesor Guido Cadorin, s katerim sta tudi po končanem študiju ohranila stike, o čemer priča ohranjena **korespondenca**. Veliko drugih podatkov o Nemčevem življenju in delu izvemo tudi iz dopisovanja z Guidom Cadorinijem, profesorjem na beneški likovni akademiji.

Ker med študijem ni mogel pričakovati finančne podpore domačih, si je pomagal s poučevanjem na večerni šoli za vajence v Kanalu in Ajdovščini ter na trgovski srednji šoli v Spilinbergu. V 4. letniku akademije je prvič sodeloval na razstavi Triennale d'Arte in prejel za sliko »Boj med giganti« nagrado mesta Benetke.

Nemčevo življenjsko pot sta zaznamovali tako prva kot tudi druga svetovna vojna. Pred zaključkom študija, marca leta 1943, so ga skupaj s številnimi primorskimi Slovenci nasilno odpeljali v kazenski bataljon na Sardinijo. Po kapitulaciji Italije se je pridružil ostalim primorskim Slovencem v prizadevanju za odhod v NOV Jugoslavije. Po prihodu zaveznikov, v začetku leta 1944, so jih prepeljali na Korziko in iz njih sestavili »Slovanske čete«, ob koncu vojne pa so jih premestili v južno Francijo, kjer so ostali do jeseni 1945.

Med ujetništvom je postal ilustrator partizanskega lista *Naša zvezda* in izdelal več **risb**, ki so se večinoma izgubile, nekaj pa jih danes hranimo v Po-

⁴ *Jaselce*, verski listič za otroke, Katoliška tiskarna, Gorica, leto 1927, str. 400; leto 1928, str. 86, 108–110.

krajinskem arhivu v Novi Gorici. Hitre skice s flomastrom so s svojo neposrednostjo, ironijo (*Rešili smo se laških cunj in uši*) in tragičnostjo (*Umirajoči za malarijo*) zgovorno pričevanje, pravi »dnevnik« tistega obdobja. (Nemec Rafael 2014, str. 17)

Seznam risb iz obdobja ujetništva:

- »Kšeft« na Algherski gmajni, Sardinija 1943 – XII, tuš, 10,8 x 15,5 cm,
- Pevski zbor, Sardinija, flomaster, 24,9 x 17,4 cm,
- Dvig prapora na 234. četi na Algherski gmajni, flomaster, 15,2 x 20,9 cm,
- Na Algherski gmajni, flomaster, 24,8 x 17,6 cm,
- Nekaj šotorov na Algherski gmajni, Sardinija, 1943, flomaster, 25,4 x 17,5 cm,
- Jutranje dviganje in pozdrav naši zastavi, Casamozza, Korzika, flomaster, 27,5 x 19,6 cm, sig. d. sp.: R. N.,
- Umirajoči za malarijo, flomaster, 14 x 14,5 cm (levi kot odrezan), sig. d. sp.: R. N.,
- Sardinija: Malarija, flomaster, 9,9 x 16,3 cm, sig. d. sp.: Rafael Nemec,
- Politična diskusija Sardinija, flomaster, 19,2 x 17,6 cm,
- Rešili smo se laških cunj in uši!, flomaster, 26,1 x 19,5 cm, sig. d. sp.: R. N.

Poleg obsežnega **spominskega zapisa** z naslovom *V 234 Slav. Company*⁵ je Rafael Nemec zelo podrobno opisal tudi kulturno in politično življenje na Sardiniji, Korziki in v južni Franciji, ki se je pod zavezniki zelo razmahnilo.

»Tovariš Pavle Gorkič, moj starejši sovaščan je predlagal, naj bi se naša revija imenovala po pesmi Simona Gregorčiča *Naša zvezda*, kar je bilo soglasno sprejeto. /.../ V naši četi smo že na Sardiniji imeli dobro ekipo kulturnikov, kot so bili Pavel Gorkič, Stane Dolenc, Leopold Slavec, Jože Doljak in drugi. Pismeno pa smo k sodelovanju povabili tudi vse ostale pripadnike naših Slovanskih čet in kakor dokazuje *Zvezda* se je kmalu nato javilo veliko dobrih piscev /slovenskih in hrvaških/, kar je bilo pravo čudo po 25 letnem zatiranju našega jezika. Seveda je bilo med nami veliko takih, ki so imeli samo italijanske šole, zato je bil časopis tudi prva šola materinskega jezika za mlajše generacije. Tako je bila *Naša zvezda* edini naš časopis, ki je prosvetljeval, večkrat pa tudi

»Kšeft« na Algherski gmajni, Sardinija 1943 – XII, tuš, papir, 15,5 x 10,8 cm (PANG 1046 Nemec Rafael, t. e. 5, a. e. 4)

⁵ Del Nemčeve zapuščine hrani tudi Pokrajinski arhiv Koper v Zbirki dokumentov prekomorskih brigad. Leta 1994 jo je omenjenemu arhivu izročila Nemčeva soproga Polonca Nemec, r. Spinčič.

zabaval naše fante. V zvezkih Naše zvezde se v glavnem zrcali vse naše kulturno življenje v Slovanskih četah.»⁶

Iz obdobja, ki ga je Nemeč preživel v kazenskem bataljonu na Sardiniji, Korziki in v južni Franciji, je v fondu poleg že omenjenih **risb, zapisov in fotografij** tudi zajeten del **gradiva o Nemčevem delovanju v odboru nekdanjih političnih pregnancev na Sardiniji** med letoma 1962 in 1990. Nekaj gradiva hrani tudi Pokrajinski arhiv v Kopru v Zbirki dokumentov prekomorskih brigad.⁷

Domov se je vrnil oktobra leta 1945, kmalu odšel v Benetke in že februarja 1946 diplomiral z nalogo o slikarju Jožefu Tomincu. Konec leta 1946 je začel svojo poklicno pot kot učitelj risanja in umetnostne zgodovine na gimnaziji v Postojni.

V prostem času se je doma pridružil umetniško-propagandnemu delu za priključitev Primorske k Jugoslaviji. Izdeloval je transparente, plakate, simbolične slike, portrete voditeljev, napravil načrt za spomenik padlim v Vrtojbi, za festival na Lijaku je skupaj s slikarjema Rudijem Kogejem in Viktorjem Birso nosil glavno breme pri vseh slikarskih delih, od transparentov do velikih simboličnih slik.

V šolskem letu 1948/49 so na šoli v Šempetru ustanovili Kulturno-umetniško društvo Ivan Rob. Tako je sodeloval pri pripravi gledaliških predstav in za nekatere izmed njih izdelal tudi scene.

Pozneje je o tem obdobju ter navezanosti na Primorsko in Novo Gorico zapisal: »Delali smo res veliko. Za vsak miting, proslavo. Vse smo risali na navaden papir (če smo ga dobili) – in vse je propadlo. Malo slikarjem je v življenju propadlo toliko dela kot ravno nam. /.../ Ko smo se odločali, da bomo zgradili namesto izgubljene Gorice novo mesto, je nastalo nekaj mojih slik, med katerimi naj na prvem mestu omenim ‚Gradimo Novo Gorico‘. Spominjam se, da sem jo ustvarjal po živih modelih, ob koncu tedna, ko sem se vračal iz Postojne. V stari Frnaži sem imel modelov kolikor hočete. In pogovorov, ki so oplajali. Potem so prišle slike Asfalterji, pa Goriška apnenica in druge. /.../«⁸

V Postojni je s slikarjem Leom Vilharjem organiziral prve slikarske razstave in na njih tudi sodeloval. Med šolskimi počitnicami je v Crngrobu na Gorenjskem kopiral freske.

Na pobudo prijatelja in slikarja Vladimirja Hmeljaka se je vrnil na Goriško in konec leta 1950 začel poučevati likovni pouk in umetnostno zgodovino na novoustanovljeni gimnaziji v Šempetru pri Gorici.

Januarja leta 1951 sta s Hmeljakom pripravila v prostorih osnovne šole v Šempetru razstavo, ki je bila prva likovna prireditev na tem območju.

»Razstava je bila skrbno pripravljena in dobro organizirana. Slik manjše in srednje velikosti je bilo okoli osemdeset in so bile razstavljene v dveh prostorih. V pretežni večini so bile to <krajine> iz raznih predelov naše lepe Primorske od izvira Soče pa do Vipavske doline. Bila so tudi tihožitja, kompozicije, nekaj portretov in trije kipi.«⁹

Razstavo sta obiskala priznana umetnika Gabrijel Stupica in Slavko Pengov, takratni predsednik Društva slovenskih likovnikov. Slednji je v knjigo vtisov napisal sledeče besede:

»Hvalevreden podvig obeh tovarišev, še posebno dopadljiv, ker njihovo delo predstavlja v tej pokrajini zelo osamljen pojav, umetniško udejstvovanje pa jima je otežkočeno zaradi tesnih razmer. Potreben bi bil kontakt z drugim umetniškim

⁶ Rafael Nemeč, Kultura v »Slovanskih četah« (Sardinija, Korzika in Južna Francija). PANG 1046, Nemeč Rafael, t. e. 5, a. e. 4.

⁷ SI PAK 349, Zbirka dokumentov prekomorskih brigad, enota Sardinci.

⁸ Cuder: Slika zarisana v času, str. 8.

⁹ Fon: Uspela slikarska razstava v Šempetru pri Gorici, str. 3.

življam, kar bi jima prvenstveno koristilo v izgradnji sicer bogatega, toda neizdelanega likovnega nazora. Želim da bi začeto kulturno delo uspešno nadaljevala.«

Ugodno mnenje o razstavi je prispevalo, da je umetniški svet Društva slovenskih upodablja-
jočih umetnikov v Ljubljani na svoji seji (8. fe-
bruarja 1951) sprejel Rafaela Nemca med svoje
redne člane.

Leta 1951 je Nemeč odšel v Ljubljano. Nemečev
pismo prijatelju Pavletu, napisano 13. 1. 1952, v
Ljubljani, razkriva mnoga vprašanja in dvome, ki
so se mu v tem času porajali – ne samo ob
umetniškem ustvarjanju, ampak tudi v življe-
nju nasploh:

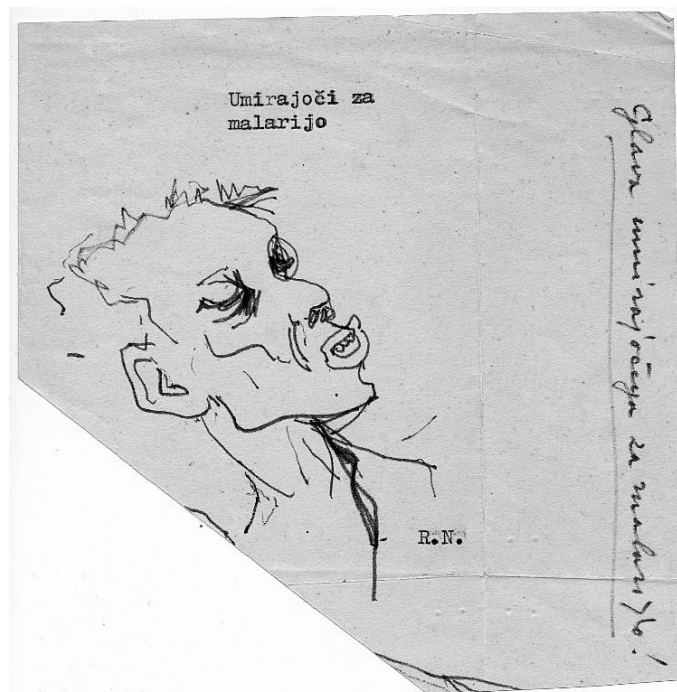
*»Dragi Pavle! Oprosti, če se nisem prišel
posloviti predno sem odšel. Nisem imel namena
ostati več kakor za par dni. Zgodilo pa se je
drugače in sem tukaj več kakor mesec dni. Tudi
ne vem kdaj bom prišel, ker sem v redni službi od
novega leta dalje. Dobil sem tudi sobo, tako da sem
vsaj po tej plati brez skrbi. Delo je zame primerno
in sem prav zadovoljen. /.../*

*Prišel sem v Ljubljano z namenom, da bom
začel resno delati. Zavedam se, da leta bežijo – jaz
pa nisem še ničesar napravil. Občutek imam, da
pri vsej borbi, ki sem jo imel, nisem uspel napraviti
tega kar bi lahko. Res je, da sem začel pozno. Vem
tudi, da sem do gotove mere zmožen. /.../ Nimam
še čistih pojmov kaj bi hotel. Vsak večer premišlju-
jem kaka bi bila najkrajša pot do enostavnega,
učinkovitega jezika v slikanju. V vsaki dobi so našli
pot iz slepe ulice. Tudi jaz sem v slepi ulici in iščem
izhod. /.../«¹⁰*

Zaposlil se je v restavratorski delavnici na
Zavodu za varstvo kulturnih spomenikov LRS v
Ljubljani in restavriral veliko slik starih mojstrov.
Leta 1953 je bil v prvi ekipi, ki je začela odkrivati
znamenite freske v Hrastovljah.

Iz Rafaelovih spominov lahko razberemo,
da mu tudi novo okolje in novi ljudje niso pri-
nesli zadovoljstva. Ker mu je v Ljubljani postalo
dolgčas po mladini in zaradi drugih razlogov, se
je ponovno vrnil na Goriško in septembra 1953
nadaljeval s poučevanjem: najprej na gimnaziji,
od leta 1958 do leta 1964 pa na Osnovni šoli Mi-
lojke Štrukelj v Novi Gorici.

V tem obdobju je bilo poleg umetniškega
še posebej pomembno njegovo vzgojno in orga-
nizatorsko delo. Veliko svojega časa in energije
je posvetil likovni vzgoji mladine, pomagal je pri
pripravi likovnih razstav, vodil slikarsko šolo pri

*Umirajoči za malarijo, flomaster, 14 x 14,5 cm
(levi kot odrezan), sig. d. sp.: R. N. (PANG 1046
Nemeč Rafael, t. e. 5, a. e. 4)*

¹⁰ Osnutek pisma prijatelju Pavletu, brez datuma. PANG 1046, Nemeč Rafael, t. e. 4, a. e. 3.

Klubu slikarjev-amaterjev Nikolaj Pirnat v Novi Gorici¹¹ in tudi po tej poti vzgajal slikarske talente.

»Klub slikarjev v Novi Gorici smo ustanovili pred pol letom z namenom, da zberemo predvsem mladino, ki kaže talent za slikarstvo. Menimo namreč, da šola ne more dati vsega in da moramo tistim, katerim bo to morda življenjski poklic posvetiti še posebno pozornost. Trenutno šteje klub 20 najmlajših članov v starosti 6 do 15 let /.../ Razen najmlajših pa je v naših vrstah 10 starejših članov, to je ljudi, ki jim slikarstvo ni poklic, ampak čutijo potrebo po izobrazbi in izpopolnjevanju.«

Rafael Nemec je leta 1955 v Novi Gorici pripravil svojo prvo razstavo, ki je pomenila začetek likovne razstavne dejavnosti v nastajajočem mestu.

»To je bila njegova prva razstava, zato nam je hotel slikar podati vsaj bežen prerez skozi svoje ustvarjanje, da bi tako vsaj do neke mere lahko sledili njegovemu razvoju. Ob tej priložnosti je umetnik izjavil, da je pravzaprav vse njegovo dosedanje delo le študij dob, umetniških tokov in smeri. Te slike torej predstavljajo njega samega in njegovo umetniško bit skozi prizmo obdobja v umetnosti.«¹²

O njegovem umetniškem ustvarjanju ter o raznih dogodkih v domačih kulturnih krogih priča ohranjena **korespondenca**, med katere sodi dopisovanje s prijatelji – npr. z umetnostnim zgodovinarjem Emilom Smoletom, Vladimирjem Hmeljakom itd.

Odlomek iz pisma Emila Smoleta iz Surdulice z dne 27. 8. 1959:

»Dragi Rafko, na tvoje zadnje pismo sem z odgovorom malo zakasnil, zato te prosim, da mi oprustiš. Zelo me je razveselila tvoja vest, da sta s Hmeljakom nameravala iti v Kanal k predsedniku občine zaradi Prilesja. Škoda je, da vaju je zadržalo slabo vreme, upam pa, da se bosta na to pot le odpravila, ko bosta ujela primeren trenutek. Zdi se mi, da sam poznaš težko stanje prileške lope, mislim pa, da bi predsedniku mogla pokazati tudi ostale manjše nedostatke v notranjščini, zlasti okoli oken. Zelo lepo bi bilo, da bi dosegla z njegove strani ugodno subvencijo, nakar bi lahko začeli z restavratorskimi deli. V tej zadevi vama želim čim večji uspeh.

Marija Rusova (profesorica na goriški gimnaziji) mi je pisala, da se tvoj ,konjiček' često ustavlja pred ateljejem, kar je dober znak. Tudi sam mi pišeš, da si začel z Don Kihotom. Želim ti mnogo uspeha in zelo sem radoveden kako si si ga zamislil. Tema se mi zdi interesantna. Drugi teden boš seveda moral prekiniti z delom in oditi v Ljubljano na tečaj. Kar krepko se boš nasedel in to tik pred začetkom novega šolskega leta. Kdaj pa začnete spet garati? Upam, da se je stanje tvoje ga. sestre medtem vendarle malo popravilo. Piši mi o tem. Na Rafutu se menda sedaj počasi spet vsi zbirate in je nedvomno spet zelo živahno. Pri meni zaenkrat ni nič novega, pričakujemo pa neprestano spremembe. Prisrčno pozdravljam tebe in vse na Rafutu tvoj Emil«.

V začetku leta 1959 se je Rafael poročil s Polonco Spinčič. V zakonu se jima je rodil sin Bojan. V pogovoru z učenci Osnovne šole Milojke Štrukelj Nova Gorica je povedal:

»Moja družina se ni kaj dosti ozirala na moje študiranje in se niti ni zavedala, kaj bi to bilo, tudi mi ni mogla dosti pomagati. /.../ S svojo novo družino, pa sem premagoval vse svoje težave v čudoviti harmoniji s svojo ženo,...« (Raziskovalna naloga 1987, str. 19)

V šolskih letih 1966/1967 in 1967/1968 je pri Zavodu za pedagoško službo v Novi Gorici opravljal naloge pedagoškega svetovalca za likovni pouk na osnovnih šolah v občinah Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin. Vtise z obiskov je strnil v sledečem poročilu:

¹¹ 8. septembra 1956 je Pavel Zamar s somišljeniki ustanovil Klub likovnih amaterjev »Nikolaj Pirnat«. Medvešček: Prezrta petdesetletnica, str. 4.

¹² Breclj: Razstava Rafka Nemca, str. 5.

»Obiskal sem vse višje organizirane šole, razen osnovne šole v Podbrdu. Na enajstih šolah sem prisostvoval pouku, na ostalih pa delno pregledal otroške izdelke in se posvetoval z likovnimi pedagogi in na več šolah z ravnateljem šole. Na vseh teh šolah sem izbral po nekaj primerov najboljših otroških izdelkov za medobčinsko razstavo v Novi Gorici.

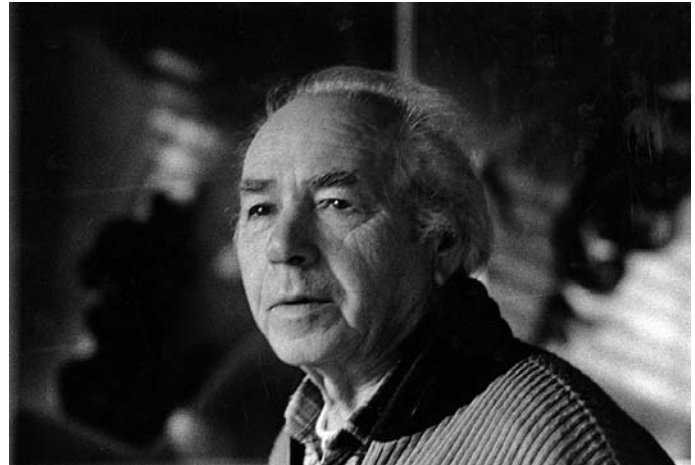
Po teh obiskih in po ogledu šolskih razstav ob koncu lanskega šolskega leta na več šolah lahko sklepam, da likovni pouk na naših osnovnih šolah postaja iz dneva v dan kvalitetnejši in poln novih iniciativ, za kar je treba dati vse priznanje likovnim pedagogom za njihov trud in prizadevanje. Isto velja tudi za nekatere, ki nimajo kvalifikacije za ta predmet, a vseeno dosegajo zadovoljive uspehe.«

V nadaljevanju poročila pa je opozoril tudi na probleme, ki jih je zaznal:

»Nezadostno izvajanje učnega načrta, kjer nekateri ne posvečajo dovolj pažnje za nekatera likovna področja in učne-vzgojne naloge. Tudi podrobni učni načrti so pri nekaterih pomanjkljivi in fond ur je neracionalno porazdeljen. Preveč ur se porabi za prekomplicirane in obsežne izdelke, ki pedagoško ne zadovoljijo. Tudi teoretičen del pouka je ponekod preveč zanemarjen. Iz tega razloga ne znajo nekateri učitelji dovolj pritegniti učencev za resno delo in kreativni zanos celotnega razreda.«¹³

Bil je član Društva likovnih pedagogov in poverjenik za Goriško v letih od 1956 do 1964. Od leta 1952 je bil član DSLU za Primorsko, več let tudi predsednik in podpredsednik omenjenega društva in član Društva konservatorjev. Poleg dela v strokovnih društvih je bil dejaven tudi na družbenopolitičnem področju. Leta 1946 je bil v odboru Slovensko-italijanske protifašistične zveze (SIAU) za mesto Gorica, član umetniškega sveta Goriškega gledališča s sedežem v Novi Gorici in Goriškega muzeja. V obdobju med letoma 1967 in 1978 je bil imenovan v svet za prosveto in kulturo Skupščine občine Nova Gorica, v komisijo za spomeniško varstvo pri OLO Gorica, v komisijo za razvijanje tradicij NOB občinskega odbora ZZB NOV Nova Gorica, bil je član odbora za postavitev spomenika Francetu Bevku, član žirije za ocenjevanje osnutkov spominskih obeležij iz NOB ...

Leta 1978 je na pobudo Goriškega muzeja

Portret Rafaela Nemca. Foto Tihomir Pinter.
(PANG 1046, t. e. 9, a. e. 6)

¹³ Osnutek poročila z obiskov v prvem polletju šolskega leta 1967/68, ki ga je pripravil Rafael Nemec kot pedagoški svetovalec za likovni pouk, brez datuma. PANG 1046, Nemec Rafael, t. e. 2, a. e. 2.

postal član strokovne komisije za ogled kopij fresk iz cerkve sv. Ahaca v Prelesju, ki so jih kopirali prof. Rudi Pergar in študenta 4. letnika Akademije za likovno umetnost v Ljubljani. Bil je delegat kulturno-prosvetnega zbora v skupščini SRS, v komisiji pri ZB za priznanje posebne dobe za Sardinijo. Na pobudo odbora pripadnikov posebnih kazenskih enot na Sardiniji, da izdajo samostojno knjigo, ki bi obravnavala »NOB med Primorci in Istrani na otoku Sardiniji ter pozneje v Franciji oz. na Korziki«, je napisal obsežne spomine in prispeval gradivo.

Ker si je leta 1964 pridobil status svobodnega umetnika, se je lahko v večji meri posvetil slikarskemu delu, ki ga je moral vsa leta prilagajati službenim in drugim obveznostim. Zato je bilo njegovo umetniško delo, kot je sam dejal, »občasno in vseskozi natrgano«.

Leta 1969 se je zaradi bolezni začasno invalidsko upokojil. Po krajši prekinutvi se je leta 1972 spet zaposlil kot restavrador pri Zavodu za spomeniško varstvo v Novi Gorici, s katerim je že v prejšnjih letih sodeloval pri odkrivanju in restavriranju fresk, in tam tudi zaključil svojo službeno pot. Upokojil se je avgusta leta 1975.

Svoja dela je prikazal na številnih samostojnih in skupinskih razstavah na Primorskem in drugod po Sloveniji, v zamejstvu in v tujini. O tem so v zapuščini ohranjena **vabila, katalogi, plakati, publikacije z objavljenimi deli Rafaela Nemca in časopisni članki**. Med skupinskimi razstavami je za obmejni prostor še posebej zanimiva kolektivna razstava likovnikov Goriške, ki je bila postavljena na ogled v razstavni dvorani »Pro Loco« v Gorici leta 1968 ter je bila pomemben »člen v verigi bodočih kulturnih manifestacij za večje zблиžanje ljudstva ob meji in za večjo medsebojno povezanost«. ¹⁴ Razstavljal je v okviru Društva slovenskih likovnih umetnikov, bil je reden gost vsakoletnih razstav članov, najprej pododbora Društva slovenskih likovnih umetnikov v Kopru, nato pa Društva likovnih umetnikov severne Primorske. Sodeloval je tudi na slikarskih kolonijah.

Leta 1951 je z razstavo v Šempetru pri Gorici stopil na pot samostojnega razstavljanja. Zvrstile so se številne razstave tako v Novi Gorici, Ljubljani, Portorožu, Kranju ... Posebej odmevna je bila razstava »slikarskih fragmentov« v Galeriji Meblo leta 1971. Ob tej priložnosti je umetnostni zgodovinar Peter Krečič med drugim zapisal: »Povprečno nad 2000 obiskovalcev si ogleda razstavo v Meblovem salonu in to so nedvomno sadovi tistega Nemčevega začetka kmalu po osvoboditvi. Ob tem se mi ne zdi odveč opozoriti, da slikar po tolikih letih dela nima niti pravega ateljeja, kjer bi mogel v miru snovati in slikati povsem neodvisno od okolice.« ¹⁵

Goriški muzej je leta 1975, ob šestdesetletnici umetnikovega rojstva, na gradu Kromberk priredil obsežno retrospektivno razstavo, ki je podala dotodanji prerez življenjskega opusa slik Rafaela Nemca. Z razstavo so obeležili tudi dvajsetletnico razstavnega življenja v Novi Gorici, za kar je imel Nemec tudi velike zasluge.

Retrospektivna razstava je bila na ogled tudi v Kopru v Galeriji Loža in v Galeriji Meduza. Sledile so številne samostojne razstave, na katerih je predstavljal nove ustvarjalne cikle. Leta 1984 sta v Likovni vitrini skupaj z ženo Polonco predstavila svoja najnovejša dela, Rafael akvarele, Polonca pa ročno tkane šale in plete. Septembra 1988 je bil v Galeriji Meblo postavljen Nemčev novejši cikel slik v tehniki razlivajočih se akrilnih barv, nekakšnih »akrilakvarelov« ¹⁶, oktobra 1988 pa so v okviru praznovanja dneva prosvetnega delavca organizirali malo retrospektivno razstavo del v avli občinske skupščine v Novi Gorici. Razstava Nemčevih »akrilakvarelov« je bila leta 1989 na ogled v Galeriji Krka v Ljubljani, leta 1990 je bila razstava akvarelov v Pilonovi galeriji v Ajdovščini,

¹⁴ Otvoritev razstave slovenskih slikarjev.

¹⁵ Krečič: Ob razstavi fragmentov Rafaela Nemca, str. 7.

¹⁶ Rafael Nemec slike; razstava slik.

v Galeriji Bažato v Šempetru pri Gorici in v San Vendemianu v Italiji. Leta 1992 je razstavljal v Knjižnici Cirila Kosmača v Tolminu.

Ob smrti Rafaela Nemca, leta 1993, je Društvo likovnih umetnikov severne Primorske pripravilo spominsko razstavo v Likovni vitrini v Novi Gorici.

Del bogatega Nemčevega opusa je bil prvič po njegovi smrti, leta 1998, na ogled v razstavišču Paviljon v Hitovi poslovni stavbi v Novi Gorici. Umetniško delo Rafaela Nemca je predstavil Janez Mesesnel. Leta 2005 je bila v Coroninijevem dvorcu v Šempetru razstava izbranih Nemčevih likovnih del. S to razstavo in z odkritjem spominske plošče na mestu njegove rojstne hiše so obeležili 90. obletnico umetnikovega rojstva.¹⁷

Poleg Nemčevega umetniškega, organizatorskega in vzgojnega dela je pomembno tudi njegovo restavratorsko delo. Obsežen seznam restavratorskih posegov potrjuje njegov velik prispevek k odkrivanju in ohranjanju srednjeveškega stenskega slikarstva in s tem naše kulturne dediščine. Restavriral je freske v številnih cerkvah: v Koseču, na Erzeljju, v Krstenici, v Prelesju, v Podmelcu, v Naklem pri Divači, na Šilentaboru, v Dolenji vasi pri Senožečah, v Podbeli, med zadnjimi restavratorskimi deli pa so bile freske v dvorcu Zemono pri Vipavi.¹⁸ Pri restavratorskem delu sta sodelovala z ženo Polonco.

Rafael Nemec se je ob likovnem delu med drugim posvečal tudi oblikovanju, izdelovanju gledaliških kulis, javnih dekoracij in spomenikov. V arhivu in muzeju so shranjene številne **risbe, osnutki in pripravljalne študije**: osnutek za spomenik padlim v Vrtojbi (1947), osnutka za mozaika na pročelju osnovne šole v Kanalu in na Dobrovem ter osnutki za mozaike z nabožno vsebino.

V šestdesetih in sedemdesetih letih se je ukvarjal tudi z oblikovanjem. Ohranjene so raznovrstne risbe okoliških arhitekturnih zanimivosti, osnutki logotipov, znamk, tabel, oglasov za pohištvo in jogi tovarne Meblo. Izdelal je več osnutkov za tapiserije, ki jih je izvezla njegova žena, oblikovalka tekstila Polonca Spinčič. Sodeloval je pri izdelavi različnih turističnih zgibank za Goriško, Gornje Posočje, dolino Soče in druge kraje, za katere je izdeloval zemljevide ter okrasne risbe. Skupaj s Pavletom Medveščkom sta opremila Goriški zbornik ob 20. obletnici izgradnje Nove Gorice.

V zapuščini so tudi **fotografije**; na najsta-

Don Kihot, 1960, olje in tempera, lesonit, 170 x 130 cm, sig. d. sp.: Nemec 1960 (Goriški muzej)

¹⁷ Figelj: Sedem dni za Rafaela Nemca, str. 23.

¹⁸ Marvin: Slikar Rafael Nemec, str. 51–52.

rejši, z letnico 1918, je družina Nemeč v begunstvu, največ fotografij pa prikazuje Rafaela Nemca pri njegovem ustvarjanju oz. njegova dela, med katerimi bi izpostavila fotografije mojstra Tihomirja Pinterja in obsežen sklop fotografij Nemčevih umetniških del. Dragocene so tudi fotografije iz obdobja ujetništva na Sardiniji in na Korziki ...

Za svoje bogato delo je Rafael Nemeč prejel številne **nagrade in odlikovanja**. Prvo nagrado je dobil na beneški slikarski akademiji. Za življenjsko delo je bil leta 1968 odlikovan z redom dela z zlatim vencem. Leta 1971 je za svoje slikarsko, pedagoško in restavratorsko delo kot prvi prejel Bevkovo nagrado občine Nova Gorica.¹⁹ Z redom zaslug za narod s srebrnimi žarki je bil odlikovan leta 1975, leta 1986 pa sta skupaj z ženo Polonco prejela jubilejno diplomu Zveze konservatorskih društev Jugoslavija za izjemne uspehe pri varstvu naravne in kulturne dediščine.

»Zlasti zadnja leta, ko sem v penziji, imam več časa in bolj mirno ustvarjam, lažje se poglobim v delo. /.../ V glavnem sem delal na prostem, po naravi in vedno a la prima. Kamorkoli sem šel, so v meni ostajali spomini, različna občutja o določenem kraju, ljudeh. Delal sem tudi zabeležke. **Nekateri ljudje o svojih doživetjih govorijo, jaz to raje naslikam.**«²⁰

VIRI IN LITERATURA

VIRI

Pokrajinski arhiv v Novi Gorici

- PANG 1046 Nemeč Rafael, 1918–2011, 0,9 tm.

ČASOPISI

- Brecelj, Marijan: Razstava Rafka Nemca. V: *Slovenski Jadran*, 15. 4. 1955, št. 16, str. 5.
- Cuder, Vojko: Slika zarisana v času. V: *Primorske novice*, 30. 4. 1982, št. 35–36, str. 8.
- Figelj, Klavdija: Sedem dni za Rafaela Nemca: 90. obletnica rojstva akademskega slikarja Rafaela Nemca. V: *Primorske novice* 2005, št. 29, str. 23.
- Fon, Zorko: Uspela slikarska razstava v Šempetru pri Gorici. V: *Primorski dnevnik*, 10. 2. 1995, št. 34, str. 3.
- Jaselce*, verski listič za otroke. Katoliška tiskarna, Gorica: leto 1927, str. 400; leto 1928, str. 86, 108–110.
- Krečič, Peter: Ob razstavi fragmentov Rafaela Nemca. V: *Primorske novice*, 7. 1. 1972, št. 2, str. 7.
- Marvin, Nives: Slikar Rafael Nemeč. V: *Primorska srečanja* 89/90, januar 1989, LXIII, str. 51–52.
- Medvešček, Pavel: Prezrta petdesetletnica. V: *Goriška*, 9. 2. 2011, št. 2, str. 4.
- Otvoritev razstave slovenskih slikarjev v znamenju miru, napredka in kulture. V: *Primorski dnevnik*, 3. 4. 1968.
- Podeljene nagrade in bojna zastava. V: *Primorske novice*, 17. 9. 1971, št. 38, str. 1.
- Saksida, Aleksandra: Estet nemirne slikarske senzibilitete. V: *Primorske novice*, 11. 12. 1990, št. 98, str. 7.

¹⁹ Podeljene nagrade in bojna zastava, str. 1.

²⁰ Saksida: Estet nemirne slikarske senzibilitete, str. 7.

LITERATURA

Nemec Rafael: retrospektivna razstava: Goriški muzej – grad Kromberk, 12. september–12. oktober 1975. Nova Gorica: Goriški muzej: Srečanja, 1975.

Nemec Rafael: razstava ob 100-letnici rojstva akademskega slikarja, restavratorja in pedagoga (avtorici besedila: Katarina Brešan, Ivanka Uršič). Kromberk: Goriški muzej, 2014.

Primorski slovenski biografski leksikon (PSBL), 2. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1982–1985, str. 505–507.

Rafael Nemec slike; razstava slik. Galerija Meblo Nova Gorica od 23. septembra do 8. oktobra 1988. Nova Gorica: Goriške galerije, 1988.

Ustvarjalne osebnosti 20. stoletja v našem šolskem okolišu. Raziskovalna naloga zgodovinskega krožka Osnovne šole Milojke Štrukelj Nova Gorica, 1987, str. 19.

Zapuščina akademskega slikarja, restavratorja in pedagoga Rafaela Nemca (avtorici besedila: Katarina Brešan in Ivanka Uršič). V: *Glasilno Občine Šempeter – Vrtojba*, L. IV, št. 3, str. 32–33.

ZUSAMMENFASSUNG

NACHLASS DES MALERS, RESTAURATORS UND PÄDAGOGEN RAFAEL NEMEC

Für den Nachlass des akademischen Malers, Restaurators und Pädagogen Rafael Nemec sorgte vorbildlich sein Sohn Bojan Nemec. Im Jahr 2008 schenkte er dem Museum Nova Gorica eine Sammlung von Gemälden, Zeichnungen und persönlichen Gegenständen des Vaters, den schriftlichen Teil des Nachlasses, der das Gesamtwerk des Künstlers in bedeutendem Maße ergänzt, übergab er dem Regionalarchiv Nova Gorica.

Die Dokumentation ist aufgrund der Übersichtlichkeit in mehrere Themenkreise gegliedert: Persönliche Dokumente, unter denen seine Aufzeichnungen besonders wertvoll sind; sie reichen in die Zeit des Ersten Weltkriegs, als er aufgrund der bevorstehenden Isonzofront seinen Geburtsort noch im Schoß der Mutter verließ; in ihnen beschreibt er die Zeit seiner Ausbildung und Liebe zum Zeichnen und zum künstlerischen Ausdruck sowie den schwierigen Weg, der ihn zur Erfüllung seiner Jugendwünsche führte; die Aufzeichnungen reichen auch in die reifen und späten Jahre des Lebens und der Arbeit des Künstlers. Es folgt Schriftgut über seine künstlerische Tätigkeit, seine Tätigkeit als Restaurator, seine pädagogische und gesellschaftspolitische Tätigkeit. Viele Details über sein Leben und seine Arbeit erfahren wir auch aus der erhaltenen Korrespondenz; besonders interessant sind die Briefe von Guido Cadorino, eines Professors an der Kunstakademie Venedig, von Vladimir Hmeljak und Emil Smole sowie die Briefe von Familienmitgliedern aus der Zeit der Gefangenschaft. Aus der Zeit, die er in einem Strafbataillon in Sardinien, in Korsika und in Südfrankreich verbrachte, sind Aufzeichnungen, Fotos und Zeichnungen sowie ein umfangreicher Teil des Schriftguts über seine aktive Tätigkeit nach dem Krieg in einem Ausschuss der ehemaligen politischen Vertriebenen in Sardinien erhalten. Ein Teil dieses Nachlasses wird auch im Regionalarchiv Koper in der Dokumentensammlung der Überseebrigaden aufbewahrt, es wurde 1994 von seiner Frau Polona Nemec ausgehändigt.

In dem Nachlass befinden sich auch Fotos; auf dem ältesten aus dem Jahr 1918 ist die mit dem Flüchtlingsleben konfrontierte Familie Nemec im zu sehen; die meisten Fotos zeigen aber Rafael Nemec bei seiner künstlerischen Arbeit bzw. seine Arbeiten, unter denen die Fotos von Tihomir Pintar herausragen.